

pligtige Gaarde, ved Fraskillelsen frigjøres for Fæstetvang. Det har ikke været muligt med Bestemthed at erfare, naar denne Anskuelse maatte have dannet sig, og af de Forhandlinger, der have fundet Sted i Thinget og af Indenrigsministeriets Skrivelse af 10de September 1861 vil det være fremgaaet, at den maa være af forholdsmaessig ny Oprindelse, men at den virkelig i en senere Tid har formaaet at bane sig Vej selv til Indenrigsministeriet, erfares af et hidtil utrykt Cirkulære fra dette Ministerium af 28de December 1868. Det var, som det hedder i dette Cirkulære, blevet af Interesse at erholde en saavidt muligt nøiagtig Underretning om Antallet af de her i Landet under Godserne tilbageværende Fæstegaarde, og for at paalideligt Kundskab herom paa den mest betryggende Maade kunde erhverves, anmodede Indenrigsministeriet samtlige Landets Amtmænd, med Undtagelse af Amtmanden over Bornholms Amt, om ved Gjennemsyn af Fæsteprotokollerne at foretage en Optælling af de den 1ste Januar 1869 under Godserne tilbageværende Fæstegaarde. Det hedder derefter i Cirkulæret.

„De Eiendomme, som ved Optællingen komme i Betragtning, ere alene de Fæstetvang undergivne Bøndergaarde eller Hovedparceller af saadanne, mindre Parceller af udstykkede Bøndergaarde, af hvilke Hovedparceller ere blevne tilbage, ville saaledes uden Hensyn til deres Størrelse ikke være at medregne ved Optællingen, hvilket ogsaa gjælder om Eiendomme, som ere dannede ved Sammenlæggelse af flere mindre Parceller, af saadanne og Huslodder eller alene af Huslodder, samt Eiendomme, som ifølge den gamle Matriful ikke have 1 Tønde Hartkorn, men hvis Hartkorn efter den nye Matriful overstiger 1 Tønde, og bortfæstede Gaardbrug paa tidligere Hovedgaardsjord.“

I dette Cirkulære høves saaledes, saavidt jeg skjønner, den nye Lære i fuldstændig Udvikling. Det er alene de gamle Gaarde, der ere Fæstetvang undergivne, det være sig nu saadanne, som bestaa i deres oprindelige Omfang, uvorte af al Udstyknings og Umbelings, eller Hovedparceller, der træde i sammes Sted;

men alle de i Udstykningsproget saakaldte „mindre Parceller“, det vil sige, alle de Gaarden fraskilte Jorder ere uden Hensyn til deres Størrelse ikke Fæstetvang undergivne, og det selv om de fra første Dieblis ere udlagte som større Avlsbrug, der ifølge hele Driftsmaaden og Bygninger efter konventionel Opfatning maatte betragtes som Gaarde, eller de ere fremkomne ved Sammenlæg af flere oprindelig som Huslodder udlagte Parceller. Hovedparcellen vedbliver at være Fæstetvang undergivet; Resten af Jorden er fri for Fæstetvang; de gamle Gaarde ere fæstepligtige, de nye Gaarde ere frie for Fæstepligt.

Det turde af sig selv være indlysende, at denne nye Theori er af indgribende Betydning. Den har maaffe mindre at betyde med Hensyn til de Fæstetvang undergivne Selveiergaarde, fordi Udstykning ifflum kan ske i Tilfælde af Salg, og Eierens egen Interesse dog altid vil hyde noget Bærn imod, at der hyppig sker Anvendelse af den lette Afgang til at unddrage Jorden fra Fæstetvang, hvortil kommer, at der jo i ethvert enkelt Tilfælde udfordres Bevilling til at udstykke Gaarden, og Indenrigsministeriet saaledes dog har det i sin Magt ved en strengere Vaagen over de lov hjemlede Regler for Udstykning at hindre, at den gamle Gaard i utilbørlig Grad blottes for Jordtillæg. Men ganske anderledes stiller Sagen sig paa Godserne. Umbelingsretten betragtes i Praxis ikke som bunden til nogen Approbation af Indenrigsministeriet; Godseieren foretager den paa egen Haand, kun at den skal ske ved en beskikket Landinspektør, og at der skal gives Ministeriet Vetlighed til at paase, at Jord og Hartkorn svare til hinanden. Det staar saaledes i Godseierens Magt, naar han blot ikke nedlægger nogen af de gamle Gaarde, det vil sige, naar han blot lader hver af dem beholde 1 Td. Hartkorn af deres Tilliggende, iøvrigt at raade over hele deres Jordtillæg; dette kan deles i smaa Parceller, men der er Intet til Hindre for, at den gamle Gaard med dens fæstepligtige Hartkorn paa 12 Td. i Fremtiden repræsenteres af en Hovedparcel paa 1 Tønde, og at der af Resten 11 Tønder dannes to „mindre Parcel-Gaarde“ hver paa